

УДК 177

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.15>

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ І ДОСВІД ВІЙНИ

Ольга Липка

*Львівська національна музична академія імені Миколи Лисенка,
кафедра гуманітарних дисциплін
вул. Остапа Нижанківського, 5, 79000, м. Львів, Україна
Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук, кафедра філософії
вул. Степана Бандери, 12, 79000, м. Львів, Україна*

Поняття людської гідності, утвердившись в «Загальній декларації прав людини» після Другої Світової війни, з певною періодичністю потрапляє у центр обговорення залежно від порушення прав людини в тій чи іншій країні. Революція Гідності в Україні дала черговий поштовх для широкого і глибокого осмислення цього поняття в різних контекстах: політичному, правовому, релігійному тощо. Війна – це окрема особливо жаклива форма приниження людської гідності. Річард Бренсон влучно сказав, що «людська гідність – одна з перших жертв війни». Українці, за словами Мирослава Мариновича, живуть між двома амплітудами: то злітають до вершин духовності, опираючись на гідність як культурний код, переданий давньокілівською християнською цивілізацією, то падають вниз під тиском традиції зневаження людської гідності, яку успадкували від російської імперської традиції. У цій статті проаналізовано, як війна загострила ці «коливання» між амплітудами, як на початку повномасштабного вторгнення порушення основних прав людини на безпеку, недоторканність, свободу спричинили пробудження кращих моральних чеснот: готовності захищати свою країну та її мешканців, співчуття, щедрості, взаємодопомоги тощо. І як за певний час, маючи досвід порушення своїх прав з боку української влади, значна частина суспільства хитнулася в протилежний бік: ненависті, засудження, уникання відповідальності. Постає питання, чи ми справді цінуємо людське життя і людську гідність понад усе, чи здатні ми дорости до гідності як внутрішньої і зовнішньої правдивості (Ігор Козловський). Війна збільшила кількість «фільтрів», крізь які сприймаємо людей. Попри всі виклики війни нам треба думати, в якій Україні ми хочемо жити, і, плекаючи свою гідність та поважаючи гідність інших, творити нову Україну вже тепер.

Ключові слова: гідність, повага, вибір, правдивість, війна.

Минуло десять років від анексії Криму і вторгнення Росії у Донецьку та Луганську область, третій рік триває повномасштабна війна. Передумовою цих подій є Революція Гідності, під час якої українці відстояли своє право вибирати напрям розвитку країни і цінності, на основі яких хочуть розбудувати свою державу і своє життя. Поняття гідності людини в різних вимірах продовжує осмислюватися і викликати обговорення серед філософів, богословів, вчених, письменників, громадських діячів, бізнесменів, про що свідчить виникнення організації Global Dignity, яка створила і проводить Всесвітній День гідності. Нині організація працює в понад 80 країнах і щороку охоплює понад 1 мільйон людей через семінари, заходи та ініціативи з питань гідності. Член наглядової ради Global Dignity британський підприємець Річард Бренсон, висловлюючи підтримку Україні у квітні 2022 р. сказав, що «людська гідність – одна з перших жертв війни. Другої світової, воєн у В'єтнамі, Сирії, Лівії, Лівані, Ємені... а тепер в Україні» [1].

Метою і завданням даної статті є проаналізувати, які виміри людської гідності порушуються в Україні серед викликів повномасштабної війни та окреслити шляхи формування гідності.

З огляду на мету дослідження особливо цінними є роздуми релігієзнавця і мислителя Ігоря Козловського «Гідність – це правдивість» [2], оскільки його досвід ув'язнення і катувань став реальністю для ще більшої кількості українців від початку великої війни. Низка інтерв'ю про гідність, які записав Костянтин Сігов з українськими інтелектуалами у 2021 році, розкриває багатогранність цього поняття та його зв'язок з різними сферами життя. Грунтовні доповіді про гідність та виклики щодо дотримання прав людини в контекстах війни і примирення, у ЗМІ, в церковних структурах, у сфері культури прозвучали під час міжнародної конференції «Гідність людини: соціально-етичний виклик Революції Гідності» у 2019 р. в Києві [3]. Кенді Каслберрі Сінглтон, віце-президент глобального різноманіття, справедливості та інклюзії в Amazon, роками ширить візію про пошану гідності і повагу до кожної людини, де б ми не були і чим би не займалися [4].

Єдиного визначення поняття гідності немає. Типова дефініція звучить так: «Гідність – особливе моральне ставлення людини до самої себе, що виявляється в усвідомленні своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми; ставлення до людини інших людей, в якому визнається її безумовна цінність» [5]. Цікавий аспект гідності відзначає Георгій Коваленко, говорячи, що «гідність – це в тому числі й розуміння складності. Складності твоєї ситуації, іншої людини, складності відносин, вибору. Цю гідність треба плекати постійно» [6], а Ігор Козловський пов'язує «гідність не тільки з ідентичністю – хто ти назовні, з твоєю соціальною роллю або з твоїм вибором, але насамперед з автентичністю. А автентичність... – це не просто тотожність самому собі, це правдивість – як внутрішня, так і зовнішня» [2, с. 26]. Погоджуємося з Павлом Казаріном у тому, що спільний знаменник різних визначень гідності – «це історія про повагу до людини. Історія про самоповагу, про повагу до іншого, про взаємини людини і системи, можливо, якщо адаптувати цей термін до нашої з вами реальності» [7].

Ми, українці, як народ, достали і продовжуємо доростати до усвідомлення своєї гідності. Мирослав Маринович зауважував у доповіді 2019 року, що «З одного боку, наша країна живе культурним кодом гідності людини, успадкованим від давньокіївської християнської цивілізації, проте, з іншого боку, відчайдушно борикається з нав'язаною їй російською імперською традицією зневаження людської гідності й інструменталізації людини задля інтересів держави. Відтак ми живемо поміж двома амплітудами: то злітаємо на найвищі вершини духовності, то, кажучи словами Сергія Аверінцева, «прагнучи абсолютного добра в засвітах, живемо у диявольстві» [8]. Чи змінилася ситуація з цими амплітудами в Україні від початку повномасштабного вторгнення? Початок Великої війни – це, з одного боку, злет до вершини, що проявився на практиці у взаємній допомозі, волонтерстві на користь ЗСУ і постраждалих, прийнятті біженців у свої домівки тощо. Згуртованість, зростання довіри як в горизонтальному, так і у вертикальному вимірі суспільства, усвідомлення багатьма своєї української ідентичності, – вже тепер, на третьому році війни, ми говоримо про це в минулому часі. В черговий раз повторюється ситуація, описана Любомиром Гузаром: «Українців на певний час може об'єднати шляхетна ідея, прекрасна мета, велика боротьба. Заради цього багато хто спроможний віддавати останнє, йти до в'язниці, ризикувати здоров'ям, жертвувати життям. Натомість речі не менш важливі, але зовні більш буденні, марудні, не в змозі пробудити таку ж пристрасть, такий же запал, таку ж схильність до жертвовності. Ми здатні боротися за чітко окреслену героїчну мету, але нам не властиво налаштувати себе на копійку, щоденну спільну працю» [9]. Це правда. Війна стала буденністю. Запал перших місяців минув. Частина людей повернулася до своїх маленьких світів, до «моя хата скраю, я нічого не знаю». Настрої змінилися.

Якщо на початку діяло правило не критикувати владні структури, щоб не розколоти суспільство, то згодом стало зрозуміло, що війною виправдовують дії, які принижують права, а значить і гідність людей. Це вже інша крайня точка згаданої вище амплітуди. Наприклад, забороняючи проросійські канали і сайти, із цифрового ефіру вимкнули теж «5канал», «Еспресо ТВ», «Прямий», порушуючи тим самим свободу слова і різностороннє висвітлення інформації. Єдиний телемарафон представляв ситуацію у «лайтовому» оптимістичному ракурсі, подекуди навіть у критичних ситуаціях на лінії фронту. Це розкачувало «емоційні гойдалки» у суспільних настроях, що зчитується теж як маніпулювання і приниження гідності людей, які в ситуації війни мали б більше знати про реальний стан справ на фронті, переживати свою причетність до спільної перемоги, продовжуючи підтримувати військо пожертвами і посиленою діяльністю чи просто виявляючи пошану до захисників. Нині ж ми спостерігаємо, як надзвичайно шанобливе відношення до окремих захисників і до ЗСУ на початку війни обернулося страхом і подекуди зневагою до людей у військовій формі через силові методи мобілізації, формальні ВЛК тощо. Усе це масштабні проблеми різних систем всередині держави – це «про взаємини людини і системи», за словами Павла Казаріна. Коли назовні система декларує організованість, відкритість, готовність допомогти, а всередині за цим насправді – нескінченні кола бюрократії, відсутність емпатії, байдужість, тоді людина почувається гвинтиком у величезній машині і про жодну повагу до її гідності тут не йдеться. Але ж система – це не є щось абстрактне, вона складається з людей. За скандалами із закупівлями на військо, простроченою дебіторською заборгованістю МОУ [10] стоять конкретні посадовці. Розкрадання державних коштів, які призначені для війська, на закупівлю техніки чи речей, що мають захистити наших воїнів – це зневага цінності людського життя. На третьому році війни ми знаємо, що не лише російські командири кидають своїх солдат на «м'ясо», але трапляються такі випадки і в наших батальйонах. Така ось спадщина радянської системи, коли людина трактується всього лиш як засіб для досягнення мети. «Система тебе знецінює, і, якщо ти зникаєш – їй байдуже» [2, с. 35].

Тож, фундаментальне питання: «Що ми насправді цінуємо?», яке сформулював Андрій Зелінський, військовий капелан, у глобальнішому масштабі – масштабі Європи та світу: «Мрії, які Захід плекав після закінчення холодної війни, призвели до зміни глобальної культури. Серед змін був розрив між силою та співчуттям. Уряди забули, що основна мета всіх демократичних інституцій – цінувати людське життя. Однак важливість цього пункту різна в різних країнах» [11] – це питання і до нашої влади, і до суспільства, і до кожного зокрема.

Чи справді ми цінуємо людське життя і людську гідність, не зважаючи та всупереч тим негативним явищам, про які чуємо і які бачимо навколо себе. Йде мова про нас – тих людей, які у тилу. Чи свідомі ми того, що постійно нам треба вибирати: плисти за течією байдужості чи обстоювати правду, права, гідність там, де ми є, в міру своїх можливостей і сил. Віктор Франкл, описуючи свій досвід перебування у концтаборі, зазначав, що у людини завжди залишається вибір, вибір, як реагувати на ті чи інші події. Навіть у просторі, де людська гідність принижувалася, знаходилися ті, хто виявляв людяність і доброту, поводити себе гідно. Ми не є у надскладній ситуації полону, але теж мусимо вибирати. Георгій Коваленко слушно наголошує: «Вибір між гідним і негідним – що сказати, як вчинити, як відреагувати, що зробити, – це не один раз все життя, а постійний вибір. Але його робити набагато легше, коли ти зробив вибір світоглядний, коли ти маєш певні цінності. І свобода для тебе – це цінність, гідність твоя, іншої людини – це цінність, свобода слова, вибору, совісті – цінність. І не тільки цінність для тебе. А й для іншого» [6]. Життя,

особливо під час війни, є непередбачуваним, виникають нові ситуації, нові виклики, і поведінка людей теж є різною, не завжди гідною.

Вікторія Амеліна стверджувала: «Під час війни й окупації завжди є герої. Є й колаборанти, їх меншість. Більшість намагаються просто вижити. Не можна вимагати від людей бути героями. Але не бути колаборантами – треба» [12]. Не можна вимагати від людей бути героями, боятися смерті, переживати за своїх рідних – це нормально. Та коли інтернетом несуться відео чи тексти, в яких ухилинтів від війська роблять героями, зрозуміло, що систему цінностей перевертають з ніг на голову. І коли попри всі названі і не названі негативи серед нас знаходяться хлопці і дівчата, чоловіки й жінки, які йдуть до ЗСУ добровольцями, стають госпітальєрами, – це вияв зрілості та відповідальності, це вияв сили духу і почуття гідності в тому розумінні, яке мав Ігор Козловський: «Гідність... – це правдивість – як внутрішня, так і зовнішня. Це дійсно важко, тому що ми звикаємо в соціумі так чи інакше мати певне обличчя, і якщо воно не співпадає з очікуваннями інших, це створює для тебе напругу, ти стаєш «білою вороною». Але ти не втрачаєш себе. Саме це дозволяє виплекати розуміння гідності» [2, с. 26]. Легше уникати напруги і плисти за течією.

Повномасштабна війна загострила цей особистісний вимір гідності як правдивості, про який говорив Ігор Козловський. Любити Україну і ближніх на словах – це одне, а виявити це ділами – інше. Як зазначалося вище, в черговий раз частина українців прийняла цей виклик з честю, аж до крайньої межі – віддаючи своє життя за свободу і незалежність. Гідність справді є нашим ресурсом, як окреслював Віктор Трегубов ще у 2019 р.: «Саме гідність двічі виштовхнула мільйони з нас на Майдан, і сотні тисяч – на війну. Саме гідність, а не сила, не навички і навіть не хоробрість з рішучістю змусила опинитися в окопах хіпстера з тунелями у вухах, сільських дідусів і молодих дівчат. Саме її нестача, а не брак сміливості або іdealізму, змусила в ті ж роки багатьох брутальних чоловіків згадати, що в них плоскостопість» [13, с. 54]. Саме гідність змушує нині одних мобілізованих (всупереч небажанню) таки брати на себе відповідальність, усвідомлено проходити навчання, терпеливо зносити тягарі служби, вибудовувати стосунки міцної дружби з побратимами і, долаючи страх, вступати у бій із ворогом. І саме її нестача змушує інших мобілізованих у тих самих умовах триматися своїх поганих звичок, на все нарікати, підставляти товаришів, звинувачувати всіх і все. Це гідність допомагає теж відстоювати свої права перед командирами радянського штибу. Чому з одними стається ця переміна, а з іншими – ні? Складне запитання, на яке немає однозначної відповіді, у кожної людини – свій шлях. Досвід після повномасштабного вторгнення лише підтверджує слова Віктора Трегубова, що «з кожним таким ривком гідності навколо стає дедалі більше. З кожним новим шоком якийсь обиватель перетворюється на громадянина» [13, с. 54].

Ігор Козловський свідчив, що саме «гідність прагнуть знищити в полоні, кати зазіхають на твою внутрішню свободу... І коли ти, зібравши усі сили, чиниш їм супротив проти вторгнення у твій внутрішній простір, це викликає у них деяке приголомшення» [2, с. 82]. «У полоні може врятувати тільки власний внутрішній простір» [14, с. 82]. Але для цього треба знати, що він, цей простір, в тебе є. Йдеться про внутрішнє зростання, над яким працюють далеко не всі. Спогади про наших загиблих героїв, особливо молодих (наприклад, Дмитро Коцюбайло, Роман Ратушний, Артем Димид, Іра Цибух), виявляють, що в них була внутрішня свобода, гідність, зрілість не по роках. У них справджується сказане Георгієм Коваленком, що «в людини – всередині має бути все добре, і від внутрішнього добрим має ставати й зовнішнє» [6]. Як сформувалось у цих молодих людей «все добре всередині»? Глибше знайомство з їхніми життєписами відкриває, що це і виховання вдома, і читання книг, і участь в громадських чи скаутських організаціях, і коло спілкування, – цілий

комплекс факторів. Отож, гідність слід плекати з дитинства, утверджувати в дорослому віці. Оскільки гідність є нашим ресурсом, це надважливе завдання як для кожного зокрема, так і для суспільства, держави.

На сайті Global Dignity у розділі «Навчання Гідності» містяться матеріали для проведення різних заходів для дітей, починаючи з п'яти років, для підлітків, молоді, дорослих. Організація заохочує: «Використовуйте ці безкоштовні ресурси, щоб організувати семінари Гідності в класах, громадських і молодіжних групах, спільнотах біженців – або будь-де між ними» [15]. З нагоди Дня Гідності і Свободи в українських закладах освіти проводяться уроки, зустрічі, виступи. Матеріали цього сайту – це вагома допомога в організації таких заходів, щоб вони не були лиш «для галочки». Заходи бувають періодично, а плекання атмосфери поваги до кожної людини мало б бути завжди. Адже гідність можна і втратити, як зазначає Борис Херсонський, через булінг у школі, через особливості виховання в дитинстві. Ми вживаємо термін «комплекс меншовартості», значить, хтось сприяв розвитку цього комплексу в дитині [16], чомусь вона вважає, що вартує менше, ніж інші. Це протилежність до гідності, яка про повагу – до себе і до інших людей. «Я, напевно, скажу банальні речі. Але дуже важливо, коли наші діти читають правильні книжки, які виховують у них розуміння таких понять, як гідність, свобода, складність ситуації... Гідність треба виховувати в собі і в своїх дітях. При тому, в дітях виховувати власним прикладом, а не розмовами про те, як має бути» [6], – твердить Георгій Коваленко. Власний приклад – це про внутрішню і зовнішню правдивість. Діти дуже добре відчують фальш.

В ширшому масштабі Ігор Козловський пояснював: «Держава має бути нашим інструментом, щоб плекати гідність, а для цього треба застосовувати два фактори: справедливість і милосердя. Вводити їх на законодавчому рівні – як інструменти, на рівні людей, які виконують ці закони. Чинovníки, виконавці повинні також формувати людяність, повагу до іншої думки, до іншої позиції, до іншого вибору, до внутрішньої цінності людини, навіть якщо вона сама себе так не цінує. Ми повинні цінувати людину, і це буде формувати її також» [2, с. 56–57]. Усе це вимагає зусиль з боку кожної окремої людини, вимагає саморефлексії чи «спостереження за собою», як, покликаючись на Євангеліє, говорив Ігор Козловський. Треба починати з себе. Приклад Ігоря Козловського та багатьох героїв – це про те, як не чекати, коли хтось почне чи хтось зробить, це про життя за принципом «якщо ти щось вимагаєш від інших чи від влади, то тих самих принципів маєш дотримуватися й сам. І ті самі вимоги ставити до себе» [6].

Вочевидь, кожен з нас хоче, аби шанували нашу гідність і відносилися до нас з повагою. Кенді Каслберрі Сінглтон, віце-президент глобального різноманіття, справедливості та інклюзії в Amazon, під час виступу на TEDS попросила підняти руку тих, хто відноситься з повагою до гідності всіх інших. Скільки серед нас могли б підняти руку? Ми хочемо поваги до себе, але чи ми готові шанувати гідність інших, відмінних від нас людей? Кенді Каслберрі Сінглтон вважає, що це виклик для кожного і це вибір кожного, це наш вибір, «це ми встановлюємо фільтри – об'єктиви, крізь які дивимося на світ. Я дивлюся на світ крізь призму мого життя і мого досвіду і тих історій, які розповідали мої батьки» [4]. Ми сприймаємо крізь фільтри, не робимо паузи, аби подумати/припустити, що іще може бути причиною тих чи інших слів чи вчинків людини». Під час війни сприйняття багатьох із нас збагатилося «фільтрами»: російськомовний/а, внутрішньо переселена особа, западонець, ухлянт, ТЦК-ашник тощо. Непросто ці фільтри «нейтралізувати». Бути людиною, яка «робить щось трошки більше, аби почути одне одного» [4] під час війни складніше, аніж у мирний час. Та попри всі виклики війни нам треба думати, в якій Україні ми хочемо жити, і маленькими кроками творити цю Україну вже тепер. Перефразовуючи активацію

Кенді Каслберрі Сінглтон, «Я робитиму свою частину роботи, щоб Україна стала місцем для життя всіх, з усіма нашими відмінностями» [4]. Так, певні речі, які стосуються гідності людини у соціальному вимірі, мають вирішуватися на законодавчому рівні, але особистісний вимір гідності – це поле праці і вольові зусилля нас самих.

У підсумку слід зазначити, що повномасштабна війна в Україні загострила кризу особистісного виміру гідності як внутрішньої і зовнішньої правдивості (визначення Ігоря Козловського). Разом з тим ми бачимо приклад досягнення внутрішньої зрілості серед наших загиблих героїв і визволених з полону людей, які зберегли гідність перед обличчям смерті чи в нелюдських умовах російського ув'язнення. Перед кожним із нас вибір – пам'ятаючи про них, працювати із своїм внутрішнім світом, щоб цінувати і свою гідність, і гідність інших не лише словами, а й вчинками, чи вчергове упустити шанс і плисти за течією. Чи цінуватимуть людське життя і гідність в Україні понад усе – залежить від кожного з нас.

Список використаної літератури

1. Послання надії від Річарда Бренсона. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ABvAW-GtME_A
2. Козловський Ігор. Гідність – це правдивість. К.: Дух і літера, 2024. 92с.
3. Гідність людини: виклик та шлях. Збірник статей. К.: Дух і літера, 2021. 192с.
4. Candi Castleberry Singleton. The answer is Dignity & Respect. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dNoS8OuI-G8>
5. Тофтул М.Г. Етика: Навчальний посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 416с.
6. Гідність. Бесіда 1. Костянтин Сігов та Георгій Коваленко. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7oFtzqk9T0A&t=1795s>
7. Казарін Павло. Гідність – це завжди про повагу. Гідність людини: виклик та шлях. Збірник статей. К.: Дух і літера, 2021. С.48-53.
8. Маринович Мирослав. Гідність людини в Україні: поміж тяжінням до звичного та злетами до вимріяного. Гідність людини: виклик та шлях. Збірник статей. К.: Дух і літера, 2021. С.15-22.
9. Гузар Любомир. Про свободу. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/pro-svobodu.html>
10. У міноборони Резнікова спустили «в трубу» 36 мільярдів бюджетних гривень. URL: <https://zn.ua/ukr/anticorruption/u-minoboroni-reznikova-spustili-v-trubu-36-miljar-div-bjudzhetnikh-hriven.html>
11. Zelinskyj Andrij SJ. On the troubling moral questions the conflict uncovers. URL: https://www.economist.com/by-invitation/2022/04/14/father-andriy-zelinskyy-sj-on-the-troubling-moral-questions-the-conflict-uncovers?fbclid=IwAR3d-8_X7vfN71PbYKJXJW-AM-WcXOT13rXhLOJxxIOZQkP5vo0psGyzdctk
12. Амеліна Вікторія «Світ – багатшаровий, як добра книжка». URL: https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_svit-bagatosharovij-yak-dobra-knizhka/899585?fbclid=IwAR0Yw-0PrUJM_HTxfnKe4QrQ2K5LabYIKj0nMNwy_1Amv2puzE31cvCeAGc
13. Трегубов Віктор. Бути трішечки громадянином, або Є гідність, немає часу. Гідність людини: виклик та шлях. Збірник статей. К.: Дух і літера, 2021. С.54-58.
14. Козловський Ігор. Людина на перехресті. Роздуми про екзистенційний інтелект. К.: «Колесо життя», 2023. 120 с.
15. Teaching Gidnity. URL: <https://globaldignity.org/teaching-dignity/teaching-tools/>
16. Гідність. Бесіда 8. Костянтин Сігов та Борис Херсонський. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pfKQVaLIUVQ>

HUMAN DIGNITY AND THE EXPERIENCE OF WAR

Olga Lypka

Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko,

Department of Humanities

Ostapa Nyzhankovsky Str., 5, 79000, Lviv, Ukraine

Lviv Polytechnic National University,

Institute of Humanities and Social Sciences, Department of Philosophy

Bandera str., 12, 79000, Lviv, Ukraine

The concept of human dignity, as established in the "Universal Declaration of Human Rights" after the Second World War, periodically comes into the center of discussion depending on the violation of rights in one country or another. The Revolution of Dignity in Ukraine gives another impetus for a broad and deep understanding of this concept in various contexts: political, legal, religious, etc. War is a particularly terrible form of humiliation of human dignity. Richard Branson aptly said, "Human dignity is one of the first casualties of war." According to Myroslav Marynovich, Ukrainians live between two amplitudes. Sometimes they soar to the heights of spirituality, relying on dignity as a cultural code handed down by the ancient Kyivan Christian civilization. Other times, they fall down under the pressure of the tradition of contempt for human dignity, which they inherited from the Russian imperial tradition. This article analyzes how the war exacerbated these "oscillations" between amplitudes. At the beginning of a full-scale invasion, the violations of basic human rights – such as security, inviolability, and freedom – caused the awakening of the best moral virtues: readiness to defend one's country and its inhabitants, compassion, generosity, mutual assistance, etc. This article also explores how over a period of time, having experienced the violation of their rights by the Ukrainian authorities, a significant part of society swayed in the opposite direction: hatred, condemnation and avoidance of responsibility. The question arises whether we really value human life and human dignity above all else, and whether we are capable of growing to dignity as inner and outer truthfulness (Ihor Kozlovskyi). The war increased the number of "filters" through which we perceive people. Despite all the challenges of the war, we need to think about what kind of Ukraine we want to live in, and, nurturing our dignity and respecting the dignity of others, begin creating that new Ukraine now.

Key words: dignity, respect, choice, truthfulness, war.